

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
ЧЕРКАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ  
СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ  
В КОНТЕКСТІ  
ГЛОБАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА**

**МОНОГРАФІЯ**

*За загальною та науковою редакцією  
доктора економічних наук, професора Л. О. Петкової,  
кандидата економічних наук, професора О. Ю. Березіної,  
доктора наук з державного управління, професора І. Г. Гончаренко*

**Черкаси – 2019**

**Рецензенти:**

**О. І. Гонга**, д.е.н., проф., професор кафедри туризму, Чернігівський національний технологічний університет;

**І. Є. Журба**, д.е.н., проф., завідувач кафедри міжнародних відносин і туризму, Хмельницький національний університет імені Юрія Федьковича;

**І. І. Кукурудза**, д.е.н., проф., завідувач кафедри економіки та міжнародних економічних відносин, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького.

**Авторський колектив:** д. е. н., проф. Л. О. Петкова (1.1; 4.4; передмова, загальне та наукове редагування); к. е. н., проф. О. Ю. Березіна (1.2; 2.3; 4.2; передмова, загальне та наукове редагування); д. н. держ. упр., проф. І. Г. Гончаренко (4.2; передмова, загальне та наукове редагування); Н. О. Байрак (1.5); д. ф. н., проф. А. І. Бойко (2.1); к. е. н., доц. Л. В. Бережна (3.3); к. е. н., доц. С. І. Богуславська (4.3); к. е. н., доц. Н. М. Бразілій (3.6); к. е. н., доц. Л. С. Васильченко (1.3); к. е. н., доц. Н. В. Дудченко (3.1); к. б. н., доц. Н. В. Загоруйко (4.7); д. е. н., проф. О. В. Захарова (1.4); д. е. н., проф. В. І. Захарченко (4.1); К. Р. Іляшенко (3.7); к. е. н., доц. Я. О. Ковальчук (2.2); д. е. н., проф. О. В. Коломицева (1.3); к. е. н., доц. Ю. М. Крот (3.6); Ю. С. Кулик (2.2); д. т. н., проф. В. І. Кунченко-Харченко (1.6); Т. А. Лисенко (4.4); к. е. н. Д. М. Паламарчук (1.5); к. е. н., доц. Н. О. Паламарчук (3.2); к. е. н., доц. В. В. Пасенко (3.8); к. е. н., доц. В. М. Пасенко (3.7); к. е. н., доц. Я. П. Пастернак (3.8); д. е. н., доц. Н. О. Подлужна (1.4); А. С. Поліщук (4.5; 4.6); д. е. н., доц. І. М. Пріхно (3.5); Т. А. Сахно (3.4); к. е. н., доц. І. М. Серватинська (3.1); к. е. н., доц. О. І. Снитюк (3.3); к. е. н., доц. Ю. В. Ткаченко (1.1; 1.2; 2.3; 2.4; 2.5); к. х. н., доц. О. М. Хоменко (4.7); Н. В. Шевченко (1.3).

**Рекомендовано до друку Вченою радою Черкаського державного технологічного університету (протокол № 5 від 18 листопада 2019 р.).**

**Забезпечення** сталого розвитку України в контексті глобального партнерства : 3-12 монографія / [за заг. та наук. ред. Л. О. Петкової, О. Ю. Березіної, І. Г. Гончаренко]; М-во освіти і науки України, Черкас. держ. технол. ун-т. – Черкаси : видавець Третяков О. М., 2019. – 335 с.

**ISBN 978-617-7318-92-6**

У колективній монографії висвітлено теоретико-методологічні ідеї та практичний досвід глобального партнерства для забезпечення сталого розвитку України, практичні рекомендації щодо збалансованої реалізації всіх компонент сталого розвитку. Сформульовано проблематику сталого розвитку України в умовах глобальних викликів. Запропоновано шляхи удосконалення національної моделі соціального партнерства та імплементації передового іноземного досвіду з метою оптимізації інтересів стейкхолдерів в умовах глобалізації. Обґрунтовано інноваційні шляхи мобілізації капіталу для фінансового забезпечення сталого розвитку. Сформовано новий концепт просторово-територіального розвитку на засадах глобального партнерства. Для фахівців і здобувачів вищої освіти.

**ISBN 978-617-7318-92-6**

© Колектив авторів, 2019

## ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА .....	5
РОЗДІЛ 1	
<b>ПРОБЛЕМАТИКА СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ</b> .....	7
1.1. Зміст і виклики сучасного етапу світогосподарського розвитку (Петкова Л. О., Ткаченко Ю. В.).....	7
1.2. Концептуальна платформа глобального партнерства для сталого розвитку (Ткаченко Ю. В., Березіна О. Ю.) .....	16
1.3. Продовольча безпека регіонів України у контексті глобального партнерства (Коломицева О. В., Васильченко Л. С., Шевченко Н. В.) .....	36
1.4. Прогнозування можливостей формування економіки знань у регіонах України (Захарова О. В., Подлужна Н. О.) .....	55
1.5. Енергетична політика України: євроінтеграційний аспект (Паламарчук Д. М., Байрак Н. О.) .....	72
1.6. Інформаційні виклики глобального партнерства (Кунченко-Харченко В. І.).....	83
РОЗДІЛ 2	
<b>СОЦІАЛЬНИЙ КОНТЕНТ ГЛОБАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА</b> .....	92
2.1. Соціальне партнерство як фактор сталого розвитку (Бойко А. І.) ....	92
2.2. Архітектоніка соціального партнерства під впливом економічної глобалізації (Ковальчук Я. О., Кулик Ю. С.) .....	100
2.3. Класифікація сучасних моделей та елементів системи соціального партнерства (Березіна О. Ю., Ткаченко Ю. В.) .....	115
2.4. Основні напрями формування ефективної моделі соціального партнерства в регіонах (Ткаченко Ю. В.).....	126
2.5. Оптимізація інтересів суб'єктів соціального партнерства в умовах глобалізації (Ткаченко Ю. В.).....	140
РОЗДІЛ 3	
<b>МОБІЛІЗАЦІЯ КАПІТАЛУ ДЛЯ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ</b> .....	147
3.1. Удосконалення фінансової політики держави для забезпечення сталого розвитку (Дудченко Н. В., Серватинська І. М.).....	147
3.2. Система фінансового забезпечення сталого розвитку та реалізації фінансових інновацій в умовах глобального партнерства (Паламарчук Н. О.) .....	155

3.3. Концептуальні засади фінансової інклюзії як елементу глобального та регіонального сталого розвитку ( <i>Бережна Л. В., Снитюк О. І.</i> ) .....	164
3.4. Вплив процесів децентралізації на соціально-економічний розвиток регіонів України ( <i>Сахно Т. А.</i> ) .....	183
3.5. Фінансове забезпечення сталого розвитку територіальних громад в Україні ( <i>Пріхно І. М.</i> ) .....	194
3.6. Удосконалення організації та методики аудиту фінансової звітності підприємств для сталого регіонального розвитку ( <i>Крот Ю. М., Бразілій Н. М.</i> ) .....	206
3.7. Аграрна політика України в контексті сталого розвитку ( <i>Пасенко В. М., Ляшенко К. Р.</i> ) .....	225
3.8. Інструменти забезпечення сталого розвитку аграрних підприємств ( <i>Пасенко В. В., Пастернак Я. П.</i> ) .....	237
<b>РОЗДІЛ 4</b>	
<b>НОВИЙ КОНЦЕПТ ПРОСТОРООВО-ТЕРИТОРІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ НА ЗАСАДАХ ГЛОБАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА</b> .....	247
4.1. Нова регіональна політика як зріз реформи децентралізації ( <i>Захарченко В.І.</i> ) .....	247
4.2. Стратегування сталого регіонального розвитку на засадах смарт-спеціалізації ( <i>Березіна О. Ю., Гончаренко І. Г.</i> ) ..	266
4.3. Впровадження міжнародних стандартів проектного менеджменту в процесі і процедури формування стратегій сталого розвитку регіонів України ( <i>Богуславська С. І.</i> ) .....	276
4.4. Розвиток ІТ-технологій в Україні для посилення конкурентоспроможності та стійкості розвитку ( <i>Петкова Л. О., Лисенко Т. А.</i> ) .....	291
4.5. Теоретичний концепт розвитку метрополійних структур ( <i>Поліщук А. С.</i> ) .....	304
4.6. Метрополійний вектор розвитку регіонів України ( <i>Поліщук А. С.</i> ) .....	313
4.7. Вирішення екологічних проблем в умовах децентралізації і формування об'єднаних територіальних громад ( <i>Хоменко О. М., Загоруйко Н. В.</i> ) .....	323
<b>КОЛЕКТИВ АВТОРІВ</b> .....	333

## ПЕРЕДМОВА

Ідея глобального партнерства для вирішення стратегічних завдань сталого розвитку людства відображає реакцію світової спільноти, першочергово ООН, на новий етап глобалізації, обумовлений системною трансформацією сучасного світу.

Концепт сталого розвитку як нове бачення майбутнього людства формувався суспільством поступово. Вперше термін «сталий розвиток» був введений у доповіді Міжнародної комісії з навколишнього середовища і розвитку ООН (комісії Брунтланд) у 1987 році. Під сталим розуміють такий розвиток, який задовольняє потреби нинішнього часу, але не ставить під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти власні потреби. Концепт сталого розвитку ввібрав у себе позитивні ознаки всіх попередніх теоретичних концептів суспільного розвитку і має три основні центри спрямування цілей – соціум, економіка, екологія. В цьому аспекті відбувається поступове розгортання концепту сталого розвитку, у процесі якого визначаються нові орієнтири залучення органів влади та управління, бізнесу, науки, громадськості, міжнародних організацій до спільного розв'язання нагальних проблем, планування та активної побудови суспільства майбутнього, заснованого на відповідальному використанні і відновленні ресурсів, продукуванні й упровадженні інновацій та партнерстві.

Розвиток глобального партнерства є останньою з сімнадцяти Цілей Сталого Розвитку до 2030 року, визначених Генеральною асамблеєю ООН. Її місцем у переліку цілей підкреслює важливість об'єднання зусиль на локальному, регіональному, національному та міжнародному рівнях для ефективної відповіді викликам сталого розвитку, що постають сьогодні перед суспільством. Стратегічна мета цілей – забезпечення сталого, збалансованого розвитку людства. При цьому ідея глобального партнерства полягає у посиленні макроекономічної стабільності у глобальному вимірі через узгодження політики окремих країн, визнання рівноправності країн-учасниць. Засобами досягнення поставленої мети визначені багатосторонні партнерства, здатні забезпечити вільний і взаємовигідний обмін знаннями, досвідом, технологіями та фінансовими ресурсами. Зважаючи на складність реалізації поставлених завдань, загострення політичних та економічних протиріч між провідними країнами та регіонами світу актуалізується питання можливості узгодженої глобальної політики, перспектив глобалізації в її сучасному прояві.

У монографії висвітлено ідеї колективу авторів щодо забезпечення сталого розвитку України на засадах глобального партнерства, сформульовано практичні рекомендації щодо збалансованої реалізації всіх компонент сталого розвитку.

Перший розділ монографії присвячено сучасним викликам сталого розвитку України. Зокрема, розглянуто основні глобалізаційні тенденції; сформульовано концептуальну платформу глобального партнерства для сталого розвитку. Обґрунтовано інформаційні виклики глобального партнерства та виклики продовольчій безпеці регіонів України, визначено шляхи їх подолання. Авторами обґрунтовано шляхи удосконалення енергетичної політики України в контексті євроінтеграції та здійснено прогнозування можливостей формування економіки знань у регіонах України.

У другому розділі, розглядаючи соціальне партнерство як фактор сталого розвитку, автори окреслюють зміни архітекtonіки соціального партнерства під впливом глобалізаційних процесів, пропонують класифікацію сучасних моделей та елементів системи соціального партнерства, а також обґрунтовують основні напрями формування ефективної моделі соціального партнерства в регіонах та оптимізації інтересів суб'єктів соціального партнерства в умовах глобалізації.

Третій розділ монографії присвячений обґрунтуванню шляхів мобілізації капіталу для фінансового забезпечення сталого розвитку. Значна увага приділена питанням реалізації фінансових інновацій та фінансової інклюзії в умовах глобального партнерства. Проаналізований вплив процесів децентралізації на соціально-економічний розвиток регіонів та обґрунтовані пропозиції щодо фінансового забезпечення сталого розвитку територіальних громад в Україні. Розроблені рекомендації з удосконалення аудиту фінансової звітності підприємств, що становлять суспільний інтерес, а також запропоновані інструменти забезпечення сталого розвитку підприємств аграрного сектору.

У четвертому розділі запропоновано новий концепт просторово-територіального розвитку, який містить бачення авторів щодо нової регіональної політики в умовах децентралізації: пріоритетів, механізмів та інструментів забезпечення сталого розвитку України на засадах глобального партнерства.

## РОЗДІЛ 4

4. Офіційний сайт Спільноти українських програмістів. URL: <https://dou.ua/>

5. Рейтинг DOU 2019. URL: <https://dou.ua/lenta/articles/ukrainian-universities-2019/>

6. Розвиток української IT-індустрії. Аналітичний звіт. URL: [https://ko.com.ua/files/u125/Ukrainian\\_IT\\_Industry\\_Report\\_UKR.pdf](https://ko.com.ua/files/u125/Ukrainian_IT_Industry_Report_UKR.pdf)

7. Information and communication technology. URL: <https://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportFolders.aspx>

8. International Telecommunication Union: The ICT Development Index 2017. URL: <https://www.itu.int/net4/ITU-D/idi/2017/index.html>

9. IT Industry Outlook 2018. URL: <https://www.comptia.org/resources/it-industry-outlook-2018>

10. The Global Competitiveness Index. URL: <https://www.weforum.org/reports>

### **4.5. ТЕОРЕТИЧНИЙ КОНЦЕПТ РОЗВИТКУ МЕТРОПОЛІЙНИХ СТРУКТУР**

*А. С. Поліщук*

На сьогоднішній день дослідження метрополії та метрополійних регіонів стає одним з основних процесів, який формує стійкість всього соціально-економічного простору інтегрованої Європи, її міських систем, які розуміють як функціонально інтегровані соціально-просторові об'єкти – метрополійні регіони, метрополії, агломерації *ets.* В свою чергу, варто зазначити, що поняття метрополія і метрополійний регіон досі однозначно не визначені.

Світовий досвід показує, що розвиток міських агломерацій є однією з раціональних форм організації територій, що полягає в соціально-економічному об'єднанні території через розподіл між ними різних функцій, що забезпечують їх стійкий розвиток.

Незважаючи на існуючу в різних країнах специфіку при реалізації планів розвитку міських агломерацій є і загальні закономірності в управлінні такими об'єднаннями, котрі могли б бути враховані в вітчизняній практиці. Сюди ми можемо віднести: стратегію соціально-економічного розвитку міської агломерації, засновану на системному підході; використання інтегрованих платформ в управлінні міською інфраструктурою; впровадження і використання геоінформаційних систем; розвиток інноваційної інфраструктури міської агломерації, що створює умови для збільшення якості та обсягів вироблених на території

## НОВИЙ КОНЦЕПТ ПРОСТОРОВО-ТЕРИТОРІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ НА ЗАСАДАХ ГЛОБАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА

агломерації товарів і послуг, забезпечення зайнятості населення, розвитку бізнес-оточення, маркетинг територій.

Маємо відмітити, що все більше вчених базують свої дослідження на електронних базах даних, таких як «Глобальна база даних урбаністичних індикаторів» (UNCHS Global Urban Indicators Database), Oxford Economics, Euromonitor та ін. Постійне оновлення інформаційної бази має особливе значення для досліджень, пов'язаних із проблемою якості життя та оптимізації всіх процесів на території найбільших метрополій [12].

Одним із важливих інститутів розвитку метрополійних структур зараз стають різноманітні об'єднання та асоціації міст («United Cities and Local Governments», «Metropolis», «Local Governments for Sustainability», «The Global Taskforce of Local and Regional Governments», «Cities Alliance» та ін.). Прикладом може слугувати асоціація міст «Metropolis», що є глобальною мережею великих міст та мегаполісів. Він слугує центром і майданчиком для мегаполісів з метою зв'язку, обміну досвідом та мобілізації з широкого кола місцевих та глобальних питань.

Місією «Metropolis» є залучення політичних лідерів, теоретиків та практиків з усього світу, для відстоювання інтересів метрополійних об'єднань, покращення функціонування мегаполісів у вирішенні місцевих та глобальних викликів.

Свої місії «Metropolis» планує досягти набором засобів для спільного створення турботливих міст, що характеризуються сталим управлінням, а саме: ведення міської дипломатії на основі узгоджених принципів; розвиток міського потенціалу на основі платформи знань про інструменти та ресурси [13].

До важливих наукових і практичних завдань, на нашу думку сьогодні можна віднести: систематизацію основних наукових підходів, формулювання визначень понять, виявлення територій, для яких характерні агломераційні ефекти, визначення складу і меж агломерацій, оцінка основних параметрів і особливостей їх розвитку.

Окремої уваги заслуговує дослідження агломераційного ефекту в регіонах України. Агломераційний ефект можна визначити, як віддачу від масштабу, зниження загальних економічних витрат за рахунок концентрації виробництв та інших економічних об'єктів у міських агломераціях. Чим більше фірм у місті, тим більше різноманітних пропозицій вони надають споживачам, тим зручніше і дешевше їм споживати. Чим сильніший ефект для споживачів, тим більше їх стягується в місто, що, в свою чергу, стимулює збільшення кількості фірм.

## РОЗДІЛ 4

Нині в світовій і вітчизняній практиці використовується досить широкий спектр критеріїв виділення міських агломерацій: наявність міста-центру певної людності; щільність міського населення; безперервність і щільність забудови; інтенсивність і дальність трудових і культурно-побутових поїздок між містом-центром та іншими населеними пунктами агломерації; питома вага несільськогосподарських працівників; частка працюючих поза місцем проживання; кількість міст-сателітів та інтенсивність їх зав'язку з містом-центром; число телефонних розмов з центром; наявність економіко-виробничих зв'язків; єдині інфраструктурні системи та інше.

Безумовно, важливе значення теоретико-методологічних засад дослідження проблематики розвитку метрополій займає понятійно-термінологічний апарат. У зв'язку з довільною інтерпретацією визначень та через недосконалий переклад іноземних досліджень існує об'єктивна необхідність систематизувати низку понять, які використовуються при вивченні метрополій різними науками (соціологією, урбаністикою, економічною географією, містобудуванням) та виокремити економічний підхід до їх трактування.

Тому в подальшому опрацюванні досліджуваної проблематики вважаємо за доцільне зупинитися на дослідженні основних понять та термінів, які вживаються при дослідженні метрополій: метрополія, агломерація, метрополіс, метрополізація, метрополійний ареал, метрополійне середовище, метрополійні функції, тощо, з метою їх уніфікації та коректного використання у наукових розвідках.

Первинне тлумачення поняття «метрополія» (походить з грецької (букв. «материнське місто»); її розглядали як: 1) місто-державу, яке заснувало свої поселення (колонії) на інших землях; 2) державу, що володіє захопленими нею колоніями (зазвичай, заморськими) [4]. Пізніше цей термін набув нового змісту: під «метрополією» розуміють велике місто, економічний і культурний центр агломерації, іноді синонім слова «столиця», функції яких виходять за їх адміністративні межі.

Впродовж останнього часу у науковій економіко-географічній літературі відбувається ототожнення метрополізації з урбанізацією (причому метрополізація розглядається як її морфологічний різновид) та з її головними характеристиками – поляризацією й агломерацією [5].

Отже, сучасне розуміння змісту поняття «метрополія» зводиться до історично сформованих навколо великих міст агломерацій (рис. 4.5.1), тобто таких форм розселення населення, які функціонують як складні територіально-суспільні системи із яскраво вираженими метрополійними функціями та зв'язками. Висока здатність до самоорганізації та конкуренції за ресурси зумовлює перегляд їх функцій

## НОВИЙ КОНЦЕПТ ПРОСТОРОВО-ТЕРИТОРІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ НА ЗАСАДАХ ГЛОБАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА

і визнання провідної ролі в межах регіональної і національної просторової політик.

Зазначимо, що метрополія часто трактується як місто-ядро агломерації, котре виконує столичні функції відносно регіону, в якому воно розташоване (рис. 4.5.1). В окремих дослідженнях, як вже було зазначено вище, поняття агломерації ототожнюється з дефініцією метрополії, але при цьому завжди акцентується увага на столичних, регіональних, міжрегіональних чи навіть міжнародних функціях. Отже, збільшення кількості метрополійних функцій у місті вимагає проведення спеціального дослідження процесу еволюції від великого міста до метрополії.

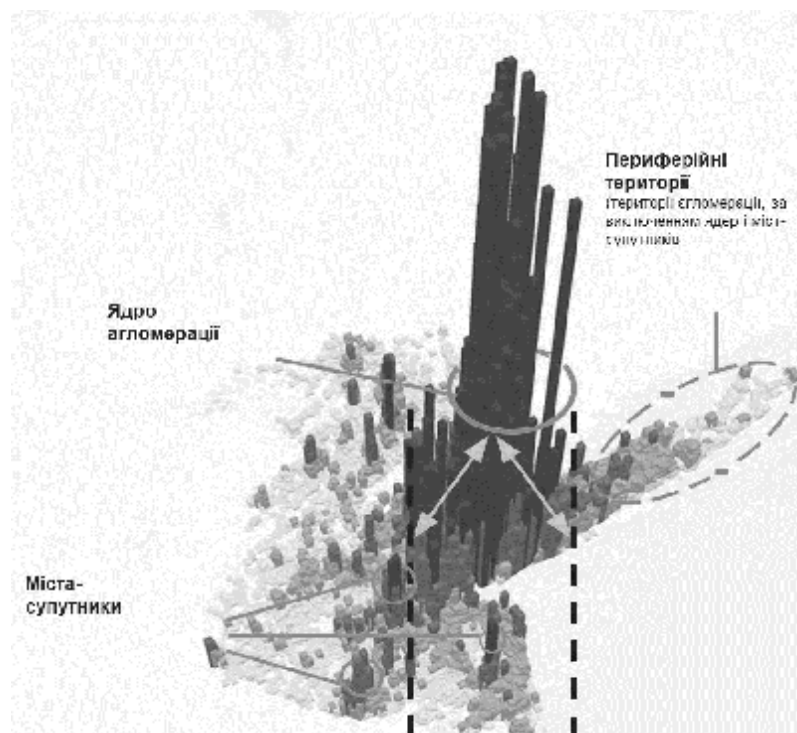


Рис. 4.5.1. Модель агломерації [15]

Як відзначає Щеглюк С. Д., економіко-географічний напрям дослідження метрополії оперує ключовим поняттям «метрополіс» (синонімом є «мегалополіс»), під яким розуміють великі міста, що виконують міжнародні економічні функції, в які стікаються потоки інформації, товарів, капіталів і людей [5].

Метрополіс – це міська агломерація (конурбація), що формується в результаті територіального злиття великого міста з навколишніми поселеннями.

У науковій літературі зустрічається поняття «метрополітарні функції» (яке на нашу думку, є синонімом до метрополійних функцій і

## РОЗДІЛ 4

поширене внаслідок недосконалого перекладу) під якими розуміють організаційно-управлінські, інноваційно-креативні, транспортно-комунікаційні, духовно-культурні та інформаційно-репрезентативні [1]. Розвиток урбанізації призводить до формування активної взаємодії метрополії та її периферії, яка проявилася у активізації територіально-структурних процесів, які постійно впливають на зміну інтенсивності тих чи інших явищ на території регіону.

Як зазначає Т. Мазур, еволюція таких процесів відбувається шляхом накопичення економічного, культурного й інформаційного потенціалу суспільства у великих міських центрах, що сприяє підвищенню інтенсивності й ефективності соціально-економічного розвитку, що створює передумови для формування вищих досягнень і зразків матеріальної й духовної культури. Поступово ці досягнення транслуються й освоюються іншими нецентральними містами й сільськими поселеннями, що, у свою чергу, дає новий імпульс для нарощування потенціалу в великих міських центрах. Такі головні міста отримують назву метрополій, а процес виділення головних урбаністичних осередків, як вузлів цивілізаційного розвитку називається метрополізацією.

Згідно з іншим джерелом, під «метрополізацією» слід розуміти: 1) морфологічний різновид урбанізації; 2) процес найвищої концентрації різних видів діяльності і населення в окремих центрах – метрополісах [6].

Енциклопедія «Британіка» дає наступне визначення поняття метрополійний регіон (Метрополіс) – велике місто разом із його передмістями та прилеглими містами, селищами та околицями, над якими велике місто здійснює економічний та соціальний вплив. Буквальне трактування поняття метрополіс з грецької означає «материнське місто», і, як наслідок, там є суб'єкти, розсіяні в зоні ядра. Іноді можуть бути два чи більше великих міст, як у Токіо-Йокогамській метрополії (Японія) або в агломерації мегаполісів, як у Великому Лондоні (Англія). У переписі США використовується одиниця, що називається метрополійною статистичною областю (MSA), яка включає або (1) місто з населенням щонайменше 50000 людей, або (2) урбанізовану територію щонайменше 50000 населення із загальним населенням метрополії щонайменше 100000 (75000 людей в Новій Англії). Урбанізована територія визначається як населення з принаймні 50000, а щільність населення не менше 1000 людей на квадратну милю [9].

Черторижський В. М., Старик Р. Я. визначають метрополійні регіони, як щільно заселені, економічно сильні регіони з численним населенням, яке перевищує 1 млн. осіб. Вони виникли внаслідок реакції (відповіді) на глобалізацію. Розвитку метрополійних регіонів сприяють

## НОВИЙ КОНЦЕПТ ПРОСТОРОВО-ТЕРИТОРІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ НА ЗАСАДАХ ГЛОБАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА

зростаюча проникність державних кордонів у Європі, революційна роль міжнародної комунікації, (в першу чергу Інтернету), зниження цін на транспортування пасажирів і вантажів. Все це викликало зростання мобільності підприємств та висококваліфікованої робочої сили. Метрополійні регіони, будучи новими формами кооперації, стимулюють економічний розвиток (передовсім території і транспорту). Це призводить до зростання продуктивності праці, підвищення значення окремих метрополійних регіонів у міжнародному масштабі. У рамках міжміської конкуренції МР усе більше розглядаються як регіони, в які вигідно вкладати інвестиції, і які привабливі для роботи та життя в першу чергу висококваліфікованих кадрів та їх родин [7].

Полемічним наразі залишається питання розмежування понять «метрополійний регіон» та «міська агломерація». Частина дослідників схиляється до синонімічності цих понять. Але є й інша позиція, згідно з якою метрополійний регіон поєднує міську агломерацію із зонами, не обов'язково міськими за своїм характером, але тісно пов'язаними з центром.

Сьогодні важливим завданням є також дослідження та напрацювання механізму (системи) управління формуванням і розвитку міських агломерацій. В даний час у світовій практиці прослідковуються 4 основні моделі управління розвитком агломерацій:

1) однорівнева модель – створення єдиного муніципального освіти, що охоплює всю територію агломерації, в результаті злиття самостійних муніципальних утворень або включення до складу міського муніципалітету прилеглих земель;

2) «договірна» модель – муніципальні утворення домовляються на основі договорів щодо формування узгодженої загальної стратегії розвитку та співпраці. Реалізують інфраструктурні проекти і надають послуг окремими самостійними муніципальними утвореннями на території агломерації;

3) дворівнева модель – формування органу управління агломераційного рівня поряд зі збереженням муніципалітетів нижніх рівнів (існуючі муніципальні утворення передають на верхній, агломераційний рівень частину своїх повноважень, однак продовжують самостійно вирішувати частину питань місцевого значення);

4) модель регіонального управління – замість створення додаткових муніципальних структур функції з координації діяльності в рамках великих мегаполісів може брати на себе орган державної влади [2].

Разом з тим, при реалізації планів розвитку міських агломерацій слід враховувати специфіку країни, яка визначається функціями великих міст, мережею просторових зав'язків, її щільністю і структурою,

## РОЗДІЛ 4

особливостями розвитку країни. Хоча окремі вчені вказують на обмежений характер дії цих процесів, дослідження Ю. В. Павлова підтверджують існування цивілізаційних особливостей розвитку міських агломерацій.

Дана специфіка обумовлює форми і методи управління агломераціями. Нестерова Н. М. до основних моделей управління агломераціями також відносить: формування єдиного муніципального управління (однорівнева консолідована форма), договірне управління (однорівнева фрагментарна), формування надмуніципальних утворень (дворівнева форма) та регіональне управління [14].

У чистому вигляді перераховані моделі здебільшого не використовуються, і часто управління однією і тією ж агломерацією різні дослідники відносять до різних моделей управління. Так, управління Нью-Йоркською агломерацією Enid Slack, Andre Cote [10] відносить до однорівневої форми, а Сергій Єрмак [3] – до дворівневої форми.

Як відзначає В. М. Черторижський, поняття «метрополійний регіон» включає 5 ключових характерних ознак метрополії, а саме: виконання ефективних міжнародних функцій щодо прийняття рішень, здійснення моніторингу та управління, сервісних функцій високої якості, інноваційних та конкурентних функцій, функцій «міжмережевого шлюзу»; символічних функцій.

Більшість метрополійних регіонів складаються не лише з міських, але й включають і сільські території. У рамках метрополійних регіонів протилежності між містом та селом майже не існує, вона зникає. Як місто, так і село вже давно тісно пов'язані (живуть в тісному зв'язку). Наприклад, у Німеччині спочатку було сім європейських метрополійних регіонів, які були визнані «локомотивами суспільно-економічного і соціально-культурного розвитку і мали сприятливі умови доступності як на європейському, так і на більш широкому міжнародному рівні, чинили величезний вплив на навколишні території».

Значення метрополійних регіонів як територіального скелету глобальної економічної мережі в останні роки все більше зростає. При цьому їх досягнення для загальнодержавного розвитку очевидні:

- вони покращують інноваційність та конкурентоспроможність країни;
- забезпечують економічну інтеграцію країни у світовому масштабі;
- є центрами міжнародного культурного обміну;
- вони є «маяками» міжнародного впливу [7].

## НОВИЙ КОНЦЕПТ ПРОСТОРОВО-ТЕРИТОРІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ НА ЗАСАДАХ ГЛОБАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА

Як вже відмічалось, останнім трендом є те, що конкуренція міст закономірно доповнюється їх співпрацею і кооперацією. Широкого поширення набули і різноманітні моделі вільної, ініціативної взаємодії міст в певних сферах (міжміські альянси і асоціації).

Розглянемо структури метрополійних регіонів Німеччини, які можна вважати модельними для метрополій та ареалів згущення. Цікавим, на нашу думку, є приклад регіональної асоціації Рур яка позиціонує себе як «місто міст».

Метрополійний регіон Рур – це найбільш густозаселений міський регіон Німеччини: його утворюють 53 міста та громади із чисельністю населення 5,3 млн. осіб, площа 4434 кв. км (за іншими даними багатовузловий промислово-міський ареал Рейн-Рур налічує 11 млн. мешканців при площі понад 10 тис. кв. км). Рур є найбільшим індустріальним районом Німеччини та всієї Європи. Це індустріальне ядро найбільш промислової у Німеччині області Північний Рейн-Вестфалія. Рур простягається з півночі на південь на 130 км, із заходу на схід – з на 35 км. Він лежить між річкою Ліппе на півночі та річкою Рур на півдні. На заході регіон переходить на другий берег Рейну. Річка Рур – довжиною 214 км – права притока Рейну і впадає у Рейн у Дуйсбурзі. Маючи п'ять водосховищ та численні греблі, річка Рур є найважливішим водним резервуаром для Рурського метрополійного регіону.

Висока щільність населення і промислового виробництва у Рурі пов'язана із близько розміщеними багатими родовищами кам'яного вугілля, насамперед коксівного. Частка рурського вугілля у видобутку вугілля у Європейському Союзі – близько чверті, у виплавці сталі – близько 15 %. За своїм значенням як центру добувної промисловості, металургії та хімії, а також за своїм ВВП, Рур наприкінці ХХ століття майже відповідав таким країнам, як Данія і Бельгія. Регіональне об'єднання Рур – це найстаріше та найбільше німецьке об'єднання населених пунктів. Воно було організовано у 1920 р. як «об'єднання селищ Рурського вугільного басейну» на основі власних законів. У 2004 році законодавча основа цього об'єднання була змінена та підпорядкована новим вимогам. Нині – це самоврядний метрополійний регіон із штаб-квартирою в Ессені.

Метрополійне об'єднання здійснює спільне планування розвитку територій і реалізовує спільні інфраструктурні проекти, такі як Route der Industriekultur и Emscher Landschaftspark [7; 8; 11].

В подальших дослідженнях вважаємо за доцільне вивчення саме німецького та польського досвіду функціонування агломерацій та метрополій. Це сприятиме коректній імплементації позитивного світового досвіду в українській реальності.

### Список використаних джерел

1. Денисенко О. О. Процеси метрополізації та перспективи їх розвитку в Україні: автореф. дис. ... канд. геогр. наук: 11.00.02 / НАН України, Ін-т географії. Київ, 2010. 24 с.
2. Димченко О. В., Семенов В. Т., Биченко Л. А., Панкєєва А. М. Агломерації: сучасний стан та перспективи розвитку і управління. Містобудування та територіальне планування. 2014. URL: [http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/opac/search.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE\\_FILE\\_DOWNLOAD=1&Image\\_file\\_name=PDF/МТР%5F2014%5F52%5F13%2Epdf](http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/opac/search.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/МТР%5F2014%5F52%5F13%2Epdf)
3. Ермак С. Как мы будем с ними сотрудничать, если они нам не подчиняются? URL: <http://pda.ura.ru/articles/1036264420> (дата обращения: 30.03.2015 г.).
4. Європейська хартія місцевого самоврядування від 15.10.1985 р., м. Страсбург. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994\\_036](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036)
5. Законодавчі акти з питань реалізації реформи децентралізації, зокрема закони України «Про співробітництво територіальних громад», «Про засади державної регіональної політики», «Про добровільне об'єднання територіальних громад», «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин» за період 2014–2018 рр. URL: <https://decentralization.gov.ua/legislations>
6. Мазур Т., Король Є. Еволюція змісту термінів «метрополізація», «метрополія», «метрополійний ареал», «метрополійний простір» у контексті урбанізаційних процесів ХХ – початку ХХІ століть. Львів: Львівська політехніка, 2010. URL: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/6969/1/07.pdf>.
7. Черторижський В. М., Старик Р. Я. Деякі напрями дослідження та аналізу метрополійних регіонів на прикладі Рурської та Штутгартської метрополій (Німеччина). Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України: зб. наук. пр. Львів, 2013. Вип. 2(100). С. 225–231. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/sepspu\\_2013\\_2\\_24](http://nbuv.gov.ua/UJRN/sepspu_2013_2_24)
8. City of cities: the campaign of metropolis RUHR. URL: <http://www.metropole.ruhr/en/campaign/>.
9. Encyclopaedia Britannica. Metropolitan area: Demography. URL: <https://www.britannica.com/topic/metropolitan-area>.
10. Enid Slack, Андрій Сфтї. Comparative urban governance. Future of cities: URL: [https://gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment\\_data/file/360420/14-810-urban-governance.pdf](https://gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/360420/14-810-urban-governance.pdf)

11. Germany's Polycentric Metropolitan Regions in the World City Network. June 2011. URL: [https://www.researchgate.net/publication/225997416\\_Germany's\\_Polycentric\\_Metropolitan\\_Regions\\_in\\_the\\_World\\_City\\_Network](https://www.researchgate.net/publication/225997416_Germany's_Polycentric_Metropolitan_Regions_in_the_World_City_Network)
12. Global Outlook: International Urban Research Monitor. 2002. URL: [http://www.unhabitat.org/downloads/docs/global\\_urban\\_indicators.pdf](http://www.unhabitat.org/downloads/docs/global_urban_indicators.pdf).
13. Metropolis. We are the global network of major cities and metropolitan areas. URL: <https://www.metropolis.org/about-us>.
14. Nesterova N. N. Prospects of reception of world experience of agglomeration of regional metropolises. Social and economic phenomena and processes. 2015, № 10. Т. 10. URL: <http://journals.tsutmb.ru/go/1819-8813/2015/10/88-92/>.
15. Size matters. First global ranking metropolitan area. PwC. 2017. July. 226 p. URL: <https://www.pwc.ru/ru/assets/pdf/agglomerations-eng-full-new.pdf>

#### **4.6. МЕТРОПОЛІЙНИЙ ВЕКТОР РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ**

*А. С. Поліщук*

Як свідчать соціологічні дослідження щодо децентралізації в Україні, більшість населення (58 %) продовжує вважати потрібною реформу місцевого самоврядування та децентралізацію. Серед тих, хто добре обізнані про реформу, 81 % вважають, що Україні потрібна реформа децентралізації [4].

Подальша демократизація суспільства, децентралізація влади на основі субсидіарності були і залишаються пріоритетами України. Важливу роль у цих процесах відіграє реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади.

У 2014 році Урядом України розпочато реалізацію широкомасштабної реформи місцевого самоврядування, яка, зокрема, передбачає передачу більших повноважень від центральної влади органам місцевого самоврядування, розширення їх ресурсної бази тощо. Так, розпорядженням Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 року № 333 затверджено Концепцію реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, основною метою якої є визначення напрямів, механізмів і строків формування ефективного місцевого самоврядування та територіальної організації

## РОЗДІЛ 4

влади для створення і підтримки повноцінного життєвого середовища для громадян, надання високоякісних та доступних публічних послуг, становлення інститутів прямого народовладдя, задоволення інтересів громадян в усіх сферах життєдіяльності на відповідній території, узгодження інтересів держави та територіальних громад [11].

З урахуванням згаданої Концепції Урядом України підготовлено, а Верховною Радою України схвалено 17 червня 2014 року Закон України «Про співробітництво територіальних громад». Таке співробітництво реалізується у таких формах:

- шляхом делегування виконання завдань;
- реалізації спільного проекту;
- спільного фінансування (утримання) інфраструктурного об'єкта;
- утворення спільного комунального підприємства;
- утворення спільного органу управління.

Окрім того, Верховною Радою України протягом 2014–2018 років прийнято також низку інших законодавчих актів з питань реалізації реформи децентралізації, зокрема закони України «Про співробітництво територіальних громад», «Про засади державної регіональної політики», «Про добровільне об'єднання територіальних громад», «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин» тощо [6].

До можливих напрямів продовження реформування місцевого самоврядування в Україні, на нашу думку, варто віднести створення передумов для розвитку міських агломерацій, метрополійних регіонів та інших форм урбаністичних об'єднань.

Сьогодні в Україні однією з основних перепон метрополійного/агломераційного вектору розвитку регіонів є відсутність належної нормативно-правової бази. На жаль, реформа децентралізації більшою мірою продовжує бути орієнтованою на сільський сегмент і не знайшла свого логічного продовження для міст та міських агломерацій.

В Україні закладено конституційні засади місцевого самоврядування, ратифіковано Європейську хартію місцевого самоврядування, прийнято ряд базових нормативно-правових актів, які створюють правові та фінансові основи діяльності органів місцевого самоврядування. Так, стаття 10 Європейської хартії місцевого самоврядування (ратифікована Законом України від 15 липня 1997 року № 452/97-ВР) передбачає право органів місцевого самоврядування на свободу асоціації.

Зокрема органи місцевого самоврядування мають право, здійснюючи свої повноваження, співробітничати та в межах закону

## НОВИЙ КОНЦЕПТ ПРОСТОРОВО-ТЕРИТОРІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ НА ЗАСАДАХ ГЛОБАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА

створювати консорціуми з іншими органами місцевого самоврядування для виконання завдань, що становлять спільний інтерес [5].

Як відзначалось вище, Україна належить до урбанізованих держав та на міжнародному рівні давно визнала посилення ролі міст у національному та цивілізаційному розвитку – Стамбульська декларація з населених пунктів 1996 р. [12], Декларація ООН про міста та інші населені пункти у новому тисячолітті 2001 р. тощо [2]. Проте, на національному рівні в Україні не впроваджено належних заходів щодо удосконалення регіональної політики з врахування наслідків урбанізації. Хоча ратифікована Декларація про міста чітко визнала, що наслідком урбанізації стало формування міських агломерацій.

Але з часу прийняття Конституції України та базових нормативно-правових актів в сфері місцевого самоврядування розвиток місцевого самоврядування фактично здійснювався лише на рівні територіальних громад міст обласного значення, оскільки переважна більшість територіальних громад через їх надмірну подрібненість і надзвичайно слабку матеріально-фінансову базу виявилися неспроможними виконувати всі повноваження органів місцевого самоврядування.

Система місцевого самоврядування на сьогодні не задовольняє потреб суспільства. Функціонування органів місцевого самоврядування у більшості територіальних громад не забезпечує створення та підтримку належного життєвого середовища, необхідного для всебічного розвитку людини, її самореалізації, захисту її прав, надання населенню органами місцевого самоврядування, утвореними ними інституціональними структурами високоякісних і доступних адміністративних, соціальних та інших послуг на відповідних територіях.

Починаючи з 1991 року, кількість сільського населення зменшилася на 2,5 млн. осіб, а чисельність сільських населених пунктів – на 348 одиниць. Разом з тим, кількість сільських рад збільшилася на 1067 одиниць.

В Україні утворено близько 12 тис. територіальних громад, у більш як 6 тис. громад кількість жителів становить менш як 3 тис. осіб, з них у 4809 громадах – менш як 1 тис. осіб, а у 1129 громадах – менш як 500 осіб, у більшості з них не утворено виконавчі органи відповідних сільських рад, відсутні бюджетні установи, комунальні підприємства тощо. Муніципалітети таких громад практично не можуть здійснювати надані їм законом повноваження.

Дотаційність 5419 бюджетів місцевого самоврядування складає близько 70 відсотків, 483 територіальні громади на 90 відсотків утримуються за рахунок коштів державного бюджету [3].

## РОЗДІЛ 4

Здійснення постійної фінансової підтримки через районні бюджети малочисельних територіальних громад з використанням системи дотацій вирівнювання є обтяжливим для державного бюджету та стримує розвиток малих міст і великих селищ.

Удосконалення потребує також система територіальної організації влади з метою підвищення ефективності управління суспільним розвитком на відповідній території.

Збереження диспропорційності адміністративно-територіального устрою як основи існування нераціональної територіальної організації влади (відсутність цілісної території адміністративно-територіальної одиниці базового рівня, перебування територіальної громади села, селища, міста у складі іншої територіальної громади або на території іншої адміністративно-територіальної одиниці, територіальної громади району в місті) призводить до конфлікту компетенції як між органами місцевого самоврядування, так і між органами місцевого самоврядування та місцевими органами виконавчої влади.

Проведення структурних реформ дасть змогу досягти стійкого економічного ефекту за умови гармонізації пріоритетів і етапів зазначених реформ із реформою місцевого самоврядування та територіальної організації влади.

На даний час ефективного та швидкого розв'язання потребують такі проблеми:

- погіршення доступності та якості публічних послуг внаслідок ресурсної неспроможності переважної більшості органів місцевого самоврядування здійснювати власні і делеговані повноваження;
- зношеність інженерних мереж і житлового фонду та ризик виникнення техногенних катастроф в умовах обмеженості фінансових ресурсів місцевого самоврядування;
- складна демографічна ситуація у більшості територіальних громад (старіння населення, знелюднення сільських територій та монофункціональних міст);
- неузгодженість місцевої політики щодо соціально-економічного розвитку та реальних інтересів територіальних громад;
- нерозвиненість форм прямого народовладдя, неспроможність членів громад до солідарних дій, спрямованих на захист своїх прав та інтересів, у співпраці з органами місцевого самоврядування і місцевими органами виконавчої влади та досягнення спільних цілей розвитку громади;
- закритість і непрозорість їх діяльності органів місцевого самоврядування, високий рівень корупції, що призводить до зниження

## НОВИЙ КОНЦЕПТ ПРОСТОРОВО-ТЕРИТОРІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ НА ЗАСАДАХ ГЛОБАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА

ефективності використання ресурсів, погіршення інвестиційного клімату, соціальна напруга;

– надмірна централізація повноважень органів виконавчої влади та фінансово-матеріальних ресурсів;

– недостатня участь місцевого самоврядування у вирішенні питань у сфері земельних відносин.

Зазначені проблеми посилюються внаслідок проблем правового та інституційного характеру, а також неузгодженості реформ у різних сферах з реформуванням системи місцевого самоврядування та адміністративно-територіального устрою держави.

В свою чергу, є і позитивні кроки в даному напрямку, старт яких починається з чинного і сьогодні указу Президента України «Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні» від 22 липня 1998 року № 810/98 [13].

Серед основних етапів трансформації територіального устрою та системи місцевого самоврядування Указ передбачає, що в процесі трансформації територіального устрою та системи місцевого самоврядування слід спиратися на національний досвід, а також на світову, насамперед європейську, практику. При цьому процес перетворень доцільно здійснювати у три етапи з урахуванням сучасних тенденцій інтеграційних процесів з огляду на необхідність проведення політики об'єднання невеликих територіальних громад, укрупнення самоврядних адміністративно-територіальних одиниць, утворення агломерацій населених пунктів, економічного районування.

Указом передбачено апробацію та запровадження у міській агломерації таких організаційних моделей управління, які б передбачали добровільне формування спільних органів управління та їх взаємозв'язки з органами місцевого самоврядування територіальних громад, що входять до агломерації на договірних умовах. При цьому передбачається, що міська агломерація не є новою адміністративно-територіальною одиницею, а являє собою організаційне утворення, яке складається з кількох територіальних громад, що мають на меті спільну реалізацію функцій місцевого самоврядування.

В цьому ж документі йдеться про прискорення розробки та прийняття законів України: «Про територіальні громади та їх об'єднання», «Про територіальний устрій України», «Про міську агломерацію» [13].

Наступний важливий крок в напрямку врегулювання питання функціонування та розвитку міських агломерацій відбувся аж через 16 років з прийняттям розпорядження Кабінету Міністрів України від

## РОЗДІЛ 4

1 квітня 2014 р. № 333-р «Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні».

Концепція визначила напрями, механізми і строки формування ефективного місцевого самоврядування та територіальної організації влади для створення і підтримки повноцінного життєвого середовища для громадян, надання якісних та доступних публічних послуг, становлення інститутів прямого народовладдя, задоволення інтересів громадян в усіх сферах життєдіяльності на відповідній території, узгодження інтересів держави та територіальних громад [10].

Більше того, Державна стратегія регіонального розвитку до 2015 року передбачала надання державної фінансової підтримки органам місцевого самоврядування, на фінансування проектів з питань розвитку великих міст і міських агломерацій. Передбачалось, що реалізація пріоритетних напрямів здійснюватиметься шляхом розбудови і модернізації технічної та суспільної інфраструктури найбільших міських агломерацій і великих міст (Донецьк, Дніпропетровськ, Київ, Львів, Одеса, Харків) з метою перетворення їх на основні осередки припливу людей, товарів, капіталу та інформації [8].

В той же час, Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року вже прямо не вказує на підтримку розвитку міських агломерацій, хоча цілком номер один визначає підвищення ролі та функціональних можливостей міст у подальшому розвитку регіонів та створення умов для поширення позитивних процесів розвитку міст на інші території [9].

Попри це реалізація чинної стратегії регіонального розвитку передбачає надання державної підтримки суб'єктам господарювання, що створюють «точки зростання» (індустріальні парки). Це дозволяє стверджувати і про опосередковану підтримку міських агломерацій. Адже і Концепція створення індустріальних (промислових) парків, і дійсна реальність демонструє, що формування мережі індустріальних парків безпосередньо пов'язано з формуванням міських агломерацій [7].

Наразі ж ми вимушені констатувати, що в той час як економічно розвинуті країни (США, Канада, Німеччина, Франція, Японія, Китай та ін.) давно ввели терміни «агломерація», «міська агломерація», «метрополійний регіон», «метрополія» в своє законодавче поле та активно підтримують їх формування як потужних ресурсів для підвищення конкурентоспроможності та зростання економіки, в законодавчому полі України термін «агломерація» залишився на рівні містобудівної категорії та невпровадженого напрямку концепції адміністративної реформи.

**НОВИЙ КОНЦЕПТ ПРОСТОРОВО-ТЕРИТОРІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ  
НА ЗАСАДАХ ГЛОБАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА**

Слід відмітити спробу Верховної Ради України врегулювати питання функціонування міських агломерацій шляхом прийняття Закону України «Про міські агломерації» [1]. Проте відповідний законопроект обґрунтовано отримав вкрай негативні висновки головного науково-експертного управління і був знятий з розгляду в 2019 році.

Наразі виділяють 23 найбільших агломерацій в Україні: Київська, Харківська, Донецько-Макіївська, Дніпровська, Одеська, Львівська, Криворізька, Горлівсько-Єнакіївська, Чернівецька, Центрально-Луганська (Алчевсько-Стаханівська), Вінницька, Івано-Франківська, Краматорська, Тернопільська, Хмельницька, Південно-Луганська (Краматорська), Херсонська, Закарпатська агломерація (Ужгородська), Кременчуцька, Северодонецько-Лисичанська, Шахтарська, Білоцерківська, Нікопольська, Павлоградська, Маріупольська та інші міські агломерації (табл. 4.6.1). З'являються й протоагломерації. Серед них вирізняється Запорізька агломерація.

Таблиця 4.6.1

**Агломерації в Україні**

№	Назва агломерації	Населення на 1.01.2017 р., тис. ос.	Площа, км <sup>2</sup>	Щільність населення, осіб/км <sup>2</sup>	Головні міста
1	Київська	3740,7	13593	275,2	Київ, Бориспіль, Бровари, Васильків, Ірпінь, Обухів
2	Харківська	2076,2	11847	175,2	Харків, Чугуїв, Люботин
3	Донецька	1840,7	8093	227,4	Донецьк, Макіївка, Харцизьк, Авдіївка, Ясинувата, Докучаєвськ, Вугледар
4	Дніпровська	1731,2	12887	134,3	Дніпро, Кам'янське, Новомосковськ, Вільногірськ, Синельникове
5	Одеська	1585,2	9780	162,0	Одеса, Білгород-Дністровський, Біляївка, Чорноморськ, Теплодар, Южне
6	Львівська	1239,2	9096	136,2	Львів
7	Запорізька	1009,5	8200	123,1	Запоріжжя
8	Криворізька	879,5	7470	117,7	Кривий Ріг, Жовті Води
9	Чернівецька	731,8	4971	147,2	Чернівці

## РОЗДІЛ 4

## Продовження табл.4.6.1

10	Вінницька	658,1	5100	129,0	Вінниця, Жмеринка
11	Горлівська	652,4	2708	240,9	Горлівка, Єнакієве, Бахмут, Дебальцеве, Торецьк
12	Маріупольська	639,7	4597	139,1	Маріуполь
13	Краматорська	558,8	4199	133,0	Краматорськ, Слов'янськ, Костянтинівка, Дружківка, Лиман
14	Луганська	554,4	4352	127,4	Луганськ
15	Миколаївська	554,2	3040	182,3	Миколаїв
16	Рівненська	541,9	5305	102,1	Рівне, Дубно
17	Херсонська	529,4	7409	71,4	Херсон, Гола Пристань
18	Черкаська	528,3	4199	125,8	Черкаси, Сміла, Золотоноша
19	Хмельницька	526,0	6500	80,9	Хмельницький, Старокостянтинів
20	Житомирська	518,5	5872	88,3	Житомир, Бердичів
21	Івано-Франківська	498,7	3026	164,8	Івано-Франківськ
22	Алчевсько- Кадіївська	493,0	-	-	Алчевськ, Брянка, Голубівка, Кадіївка, Первомайськ
23	Сумська	490,4	6009	81,6	Суми, Лебедин
24	Тернопільська	487,6	4473	109,0	Тернопіль
25	Кременчуцька	460,2	6853	67,1	Кременчук, Світловодськ, Горішні Плавні
26	Ужгородська	458,8	3237	141,7	Ужгород, Мукачеве
27	Полтавська	431,2	4277	100,8	Полтава
28	Луцька	421,6	4302	98,0	Луцьк
29	Севастопольська	400,0	-	-	Севастополь
30	Чернігівська	386,0	3591	107,5	Чернігів, Славутич
31	Сєверодонецько- Лисичанська агломерація	380,4	1823	208,7	Северодо-нецьк, Лисичанськ, Рубіжне, Кременна
32	Сімферопольська	380,0	-	-	Сімферополь
33	Покровська	323,9	3711	87,3	Добропілля, Покровськ, Мирноград, Новгородівка, Селидове
34	Павлоградська	295,7	5010	59,0	Павлоград, Тернівка, Першотра-венськ.
35	Калуська	289,7	3563	81,3	Калуш, Болехів
36	Кропивницька	282,1	2627	107,4	Кропивницький

**НОВИЙ КОНЦЕПТ ПРОСТОРОВО-ТЕРИТОРІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ  
НА ЗАСАДАХ ГЛОБАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА**

Продовження табл. 4.6.1

37	Хрустальненська	270,8	2132	127,0	Хрустальний, Антрацит, Ровеньки
38	Нікопольська	269,9	3243	83,2	Нікополь, Марганець, Покров
39	Кам'янець-Подільська	268,5	3676	73,0	Кам'янець-Подільський
40	Мелітопольська	265,4	5640	47,0	Мелітополь
41	Шахтарська	243,7	1548	157,4	Шахтарськ, Хрестівка, Сніжне, Чистякове, Жданівка.
42	Дрогобицька	237,6	1365	174,0	Дрогобич, Борислав, Трускавець
43	Червоноградська	223,9	2296	97,5	Червоноград
44	Ялтинська	191,8	883	217,2	Ялта, Алушта
45	Кахівська	187,5	3400	55,1	Нова Каховка, Каховка
46	Бердянська	171,5	3260	52,6	Бердянськ
47	Сорокинська	131,6	1463	90,0	Сорокине
48	Стрийська	127,1	844	150,6	Стрий
49	Довжанська	91,5	1216	75,2	Довжанськ

*Складено за: [3]*

Донецько-Луганське скупчення агломерацій може розглядатися як конурбація з населенням 4 750 тисяч осіб.

У 19 найбільших міських агломераціях України проживає близько 17 млн. осіб, 36 % населення країни [3].

Очевидним є те, що об'єднання територіальних громад, децентралізація та інші заходи з реформування системи організації влади сьогодні потребують удосконалення та доповнення новими інструментами, які б враховували роль великих міст у розвитку регіонів, як і держави в цілому.

Таким чином, прийняття закону «Про міські агломерації», на нашу думку, відповідає не лише актуальним потребам реформи самоврядування, але й загальній концепції адміністративної реформи в Україні, впроваджуваній децентралізації, стратегії регіонального розвитку та світовим трендам розвитку урбанізованих територій.

Маємо також відмітити, що попри відсутність належного правового регулювання метрополійних утворень (міських агломерацій) в Україні, їхнє фактичне існування та розвиток не можуть бути зупинені «білими плямами» в національному законодавстві. Ми можемо говорити про те, що метрополійні об'єднання (міські агломерації) в Україні є і сьогодні. Їх

## РОЗДІЛ 4

існування обумовлене дією не юридичних, а перш за все економічних законів. Але відсутність належної уваги та контролю з сторони держави призводить до негативних проявів зростаючої урбанізації.

В свою чергу, сьогодні дослідження міської проблематики все частіше перебуває в центрі уваги різних наук. В міждисциплінарній поліфонії, де головують архітектори та містобудівники, свою партію ведуть соціологи, культурологи, політологи, транспортники, досить тихо звучить голос економістів. Вважаємо, що на сьогоднішній день дослідження такого феномену як міста та похідного від нього поняття агломерації та метрополійного регіону потребує міждисциплінарного об'єднання дослідників (економістів, соціологів, географів, антропологів, архітекторів-містобудівників, урбаністів, IT-спеціалістів, математиків, істориків, психологів, кримінологів та ін.). Це дасть можливість комплексно оцінювати ті явища, що відбуваються в містах та більш ефективно управляти процесами які там перебігають.

Міста в цілому важливі для країн, для їх економік, для інновацій. Адже саме в містах концентрується людський капітал і бізнес, саме там освічені люди, які добре заробляють, і створюють інновації, на яких і тримається сучасна економіка, саме з міст розходяться на всю країну і, якщо пощастить, на весь світ ідеї. Тому містам потрібні ресурси, повноваження для прийняття рішень, гнучкість та можливості для розвитку. Від цього на пряму залежить процвітання сучасної країни.

### Список використаних джерел

1. Верховна Рада України. Проект Закону про міські агломерації. № 6743 від 17.07.2017 р. URL: [http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4\\_1?pf3511=62318](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62318)
2. Декларація про міста та інші населені пункти в новому тисячолітті. Від 09.06.2001 р. № 995\_849. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_849](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_849)
3. Державна служба статистики України. Статистична інформація. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Децентралізація та реформа місцевого самоврядування: результати четвертої хвилі соціологічного дослідження. Аналітичний звіт. Січень 2019 р. URL: [https://www.kiis.com.ua/materials/pr/20191103\\_decentralisation/decentr\\_ukr.pdf](https://www.kiis.com.ua/materials/pr/20191103_decentralisation/decentr_ukr.pdf)
5. Європейська хартія місцевого самоврядування від 15.10.1985 р., м. Страсбург. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994\\_036](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036)
6. Законодавчі акти з питань реалізації реформи децентралізації, зокрема закони України «Про співробітництво територіальних громад», «Про засади державної регіональної політики», «Про добровільне об'єднання територіальних громад», «Про внесення змін до Бюджетного

## НОВИЙ КОНЦЕПТ ПРОСТОРОВО-ТЕРИТОРІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ НА ЗАСАДАХ ГЛОБАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА

кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин» за період 2014–2018 рр. URL: <https://decentralization.gov.ua/legislations>

7. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. Розпорядження КМУ від 1 квітня 2014 р. № 333-р. Київ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/447-2006-%D1%80>.

8. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про міські агломерації» від 17.07.2017 № 6743. URL: [http://search.ligazakon.ua/l\\_doc2.nsf/link1/GH57B00A.html](http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/GH57B00A.html).

9. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року. Постанова КМУ, від 6 серпня 2014 р. № 385. Київ. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npras/247566248>.

10. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. Розпорядження КМУ, від 1 квітня 2014 р. № 333-р. Київ. URL: <https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80>

11. Співробітництво територіальних громад (міжмуніципальне співробітництво – ММС), липень 2016 р. URL: [https://www.researchgate.net/publication/315728889\\_Spivrobitnictvo\\_teritorialnih\\_gromad\\_mizmunicipalne\\_spivrobitnictvo\\_-\\_MMS](https://www.researchgate.net/publication/315728889_Spivrobitnictvo_teritorialnih_gromad_mizmunicipalne_spivrobitnictvo_-_MMS)

12. Стамбульська декларація по населених пунктах від 14.06.1996. № 995\_508. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_508](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_508).

13. Указ Президента України «Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні» від 22 липня 1998 року № 810/98. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/810/98>.

### 4.7. ВИРІШЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ І ФОРМУВАННЯ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

*О. М. Хоменко, Н. В. Загоруйко*

Державна політика України у сфері місцевого самоврядування спирається на інтереси жителів територіальних громад і передбачає децентралізацію влади – тобто передачу від органів виконавчої влади органам місцевого самоврядування значної частини повноважень, ресурсів та відповідальності. В основу цієї політики закладено положення Європейської хартії місцевого самоврядування та найкращі світові стандарти суспільних відносин у цій сфері.

## КОЛЕКТИВ АВТОРІВ

(відомості за абеткою)

**Байрак Наталія Олександрівна** – студентка магістратури спеціальності 051 Економіка (освітня програма «Міжнародна економіка») Черкаського державного технологічного університету.

**Бережна Леся Віталіївна** – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів Черкаського державного технологічного університету.

**Березіна Олена Юріївна** – кандидат економічних наук, професор, професор кафедри фінансів Черкаського державного технологічного університету.

**Богуславська Світлана Іванівна** – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту та економічної безпеки Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького.

**Бойко Анжела Іванівна** – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософських і політичних наук Черкаського державного технологічного університету.

**Бразілій Наталія Миколаївна** – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри обліку, аналізу і оподаткування Черкаського державного технологічного університету.

**Васильченко Лідія Сергіївна** – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економічної кібернетики та маркетингу Черкаського державного технологічного університету.

**Гончаренко Ірина Георгіївна** – доктор наук з державного управління, професор, завідувач кафедри фінансів Черкаського державного технологічного університету.

**Дудченко Наталія Василівна** – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів Черкаського державного технологічного університету.

**Загоруйко Неллі Вікторівна** – кандидат біологічних наук, доцент, доцент кафедри екології Черкаського державного технологічного університету.

**Захарова Оксана Володимирівна** – доктор економічних наук, професор, професор кафедри менеджменту та бізнес-адміністрування Черкаського державного технологічного університету.

**Захарченко Володимир Іванович** – доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансів Черкаського державного технологічного університету.

**Ляшенко Крістіна Русланівна** – студентка магістратури спеціальності 051 Економіка (освітня програма «Міжнародна економіка») Черкаського державного технологічного університету.

**Ковальчук Яніна Олександрівна** – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки та підприємництва Черкаського державного технологічного університету.

**Коломицева Олена Віталіївна** – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економічної кібернетики та маркетингу Черкаського державного технологічного університету.

**Крот Юлія Миколаївна** – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри обліку, аналізу і оподаткування Черкаського державного технологічного університету.

**Кулик Юлія Сергіївна** – провідний інженер, викладач за сумісництвом кафедри економічної кібернетики та маркетингу Черкаського державного технологічного університету.

**Кунченко-Харченко Валентина Іванівна** – доктор технічних наук, професор, завідувач кафедри інформатики, інформаційної безпеки та документознавства Черкаського державного технологічного університету.

**Лисенко Тая Анатоліївна** – студентка магістратури спеціальності 051 Економіка (освітня програма «Міжнародна економіка») Черкаського державного технологічного університету.

**Паламарчук Дмитро Миколайович** – кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародної економіки та бізнесу Черкаського державного технологічного університету.

**Паламарчук Наталія Олександрівна** – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри міжнародної економіки та бізнесу Черкаського державного технологічного університету.

**Пасенко Вікторія Володимирівна** – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри обліку, аналізу і оподаткування Черкаського державного технологічного університету.

**НОВИЙ КОНЦЕПТ ПРОСТОРОВО-ТЕРИТОРІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ  
НА ЗАСАДАХ ГЛОБАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА**

***Пасенко Владислав Михайлович*** – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри міжнародної економіки та бізнесу Черкаського державного технологічного університету.

***Пастернак Ярослава Павлівна*** – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри обліку, аналізу та оподаткування Черкаського державного технологічного університету.

***Петкова Леся Омелянівна*** – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри міжнародної економіки та бізнесу Черкаського державного технологічного університету.

***Подлужна Наталія Олександрівна*** – доктор економічних наук, доцент, в.о. завідувача кафедри економіки, обліку і оподаткування ДВНЗ «Донецький національний технічний університет».

***Поліщук Андрій Сергійович*** – аспірант кафедри міжнародної економіки та бізнесу Черкаського державного технологічного університету.

***Пріхно Ірина Миколаївна*** – доктор економічних наук, доцент, професор кафедри фінансів Черкаського державного технологічного університету.

***Сахно Тетяна Андріївна*** – аспірантка кафедри обліку, аналізу і оподаткування Черкаського державного технологічного університету.

***Серватинська Інна Миколаївна*** – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів Черкаського державного технологічного університету.

***Снитюк Оксана Іванівна*** – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів Черкаського державного технологічного університету.

***Ткаченко Юлія Володимирівна*** – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів Черкаського державного технологічного університету.

***Хоменко Олена Михайлівна*** – кандидат хімічних наук, доцент, завідувач кафедри екології Черкаського державного технологічного університету.

***Шевченко Наталія Вікторівна*** – старший викладач кафедри економічної кібернетики та маркетингу Черкаського державного технологічного університету.

Наукове видання

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ  
СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ  
В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА**

**Монографія**

*За загальною та науковою редакцією  
доктора економічних наук, професора Л. О. Петкової,  
кандидата економічних наук, професора О. Ю. Березіної,  
доктора наук з державного управління, професора І. Г. Гончаренко*

*Відповідальність за зміст матеріалів і коректність посилань несуть автори.*

Технічний редактор Третьяков О. М.  
Комп'ютерна обробка: Манжура Т. А., Василюга І. І.

Підписано до друку 10.12.2019 р. Тираж 300. Зам. № 18-19.  
Формат 60×84/16. Ум. друк. арк. 19,53. Обл.-вид. арк. 20,5.

Видавець і виготівник Третьяков О.М.  
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців.  
Серія ДК № 4862 від 11.03.2015 р.  
Україна, 18001, м. Черкаси, вул. Слави, 1, к. 24.  
Тел.: 067 4701314. E-mail: book\_brama@ukr.net